

Hodnocení práce Terezy Martinovské „Láska není švédský stůl“ (FF UK, 2022, str. 52-53).

Ondřej Švec, Ph.D.

Je láska splynutím těl a duší, nebo je takový výměr zcestný a neodpovídající způsobu, jímž prožíváme a rozvíjíme své erotické a partnerské vztahy? A je vůbec tento způsob podání, nezřídka přítomný v populární i vysoké literatuře, něčím, o čem bychom měli stát? Nebo jde o ideál nejen matoucí či nedostupný, ale také škodlivý v míře, v níž vede buďto k sadistickému pohlcování druhého vlastním já, nebo naopak k masochistickému oddání se druhému, v němž ztrácím vlastní autonomii? Takové otázky si ve své skvěle promyšlené a originálně koncipované bakalářské práci klade Tereza Martinovská, která si je dobře vědoma působení mýtů i filosofických idejí na způsob, jímž sami sobě a svým vztahům k druhým rozumíme a jímž tyto vztahy zdárně či trpce prožíváme a vedeme.

Sama struktura práce je pro dané téma nanejvýš vhodná: po vykázání Aristofanova mýtu o splynutí milujících jako překonání jejich individuální nedokonalosti volí autorka Solomonovu apologii takového sjednocení, která původní mýtus o znovunalezení ztracené jednoty doplňuje o ryze platónský motiv sebeproměny skrze lásku a vlastní motiv „sdílené identity“. Autorka ale zároveň vyzdvihuje do popředí napětí mezi pohybem směřujícím ke sdílené identitě a pohybem směřujícím k autonomní existenci (s. 26). To vede některé kritiky k odmítnutí pojmu lásky jako splynutí a jako sdílené identity (Irving Singer), avšak T. Martinovská dle mého názoru správně upozorňuje, že toto teoretické vyřešení nesnáze spojené s neiluzorním sjednocením dvou jedinců ve vyšší celek, který by je však zároveň nepřipravil o jejich individualitu, přehlíží, že mnoho každodenních dramát partnerských vztahů dokládá skutečnost nesnází, které Solomonova pozice dobře reflektuje.

Obratná a z hlediska kompozice celého textu vhodně zasazená je pak následující kritika ideálu sjednocení-v-lásce z pozic Lévinase: jeho apel na respektování jinakosti druhého totiž do jisté míry převrací smysl dramatické zápletky nastíněné Solomonem. Největším nebezpečím splynutí se v této nové perspektivě neukazuje ztráta vlastní autonomie, ale naopak připravení druhého o jeho svébytnost, tedy (symbolické) násilí spočívající ve snaze vytvořit nedílnou a všepohlcující jednotu s druhým. Láska by pak byla redukována na pouhé uspokojení potřeby a zůstávala v zajetí sféry Stejného, zatímco láska pojatá jako nikdy zcela nezavršená touha (zejména podle ranějšího díla *Čas a jiné*) nás otevírá zkušenosti o druhém jako nekonečně jiném. Autorka zároveň Lévinasovi právem vytýká, že jeho údajně fenomenologická *deskripce* erotického vztahu je spíše *projekcí* jeho vlastních postojů k sexualitě a stereotypních reprezentací ženství na jinakost toho, kdo mě v erotické dvouznačnosti své tělesnosti oslovuje a vyzývá. V poslední, čtvrté kapitole, se pak autorka pokusila takřka o nemožné: obohatit Solomonovu koncepci lásky jako sjednocujícího splynutí s Lévinasovým apelem na respekt k radikální jinakosti druhého. Je obdivuhodné, že tuto syntézu představila v koherentní podobě, aniž by přitom ubrala na závažnosti a svébytnosti obou těchto na první pohled antagonistických pozic.

Celá práce je psána v jasných a nezřídka elegantně stylizovaných větách, doprovázených množstvím dobře vybraných příkladů z milostné literatury i mytologie. Skvěle promyšlená

osnova dává čtenáři možnost postupovat od původního Aristofanova mýtu o lásce jako znovunavázání ztracené jednoty k postupné problematizaci tohoto původního obrazu, poukázáním na tenze, jimž dává vzniknout, a limity, v jejichž rámci ho lze považovat za žádoucí vodítko našeho sebepochopení coby milujících.

Několik drobných námitek mám k dílčím pasážím či jednotlivým bodům.

Zdá se mi, že se autorka dopustila menšího přehmatu v pasáži, v níž údajně žádoucí domestikaci bujného érota manželským a disciplinujícím svazkem popisuje v návaznosti na Heydukovu interpretaci jako nutnou podmínku politické zdatnosti. Ilustruje totiž tuto myšlenku pasáží z dialogu *Symposion*, v níž se jednoznačně hovoří o lásce mezi muži: „Kdo jsou však částí původního muže, touží po mužském pohlaví,... jedině takoví se stávají muži platnými pro veřejný život.“ (192b). Z pasáže totiž jasně plyne, že nikoli heterosexuální manželství, ale spíše láska mezi muži a chlapi je onou královskou cestou ke zdárnému výkonu politické funkce. Nejsem si ale jist, zda tuto myšlenku připisovat samotné autorce BP, nebo zda ji přejímá od T. Hejduka. Od toho ostatně nejspíš přejala i poněkud zarážející pojem *homofilie* pro označení lásky mezi jedinci téhož pohlaví. Až na pár převážně archaických výjimek (jakou je např. nizozemská sexuologie první poloviny 20. století) se ale tento termín běžně používá (zejména v sociologii) spíše pro pevné vazby mezi osobami sdílejícími téže zájmy, hodnoty či formu života.

Práce je psána v elegantním stylu a protkána důvtipnými obraty i osvěžujícími odkazy na klasickou i populární kulturu. Jen v jednom případě jsem litoval užití vazby „láska je o vzájemné sebeidentifikaci dvou já“ (str. 27), která působila v kontextu této stylisticky vytříbené práce jako pěst na oko.

Mé další dvě námítka se týkají způsobu, jímž autorka míní kritizovat Lévinase. Na str. 41 mu vytýká, že chápe rodičovství jako završení erotické lásky a jako transcendenci sebe sama skrze jiné. Dle mého názoru však námitka, podle níž je „mateřská či otcovská láska jiným typem lásky než láska partnerská“, v daném případě nemíří na jádro Lévinasovy pozice. I on by jistě takovou odlišnost rád uznal: k dětem se bezpochyby vztahují láskyplně jinak než k partnerce či partnerovi, avšak pointa je jinde. Právě skrze děti naše láska překonala onu zdánlivě uzavřenou jednotu naší sdílené identity, kterou společné dítě protrhává směrem k (nepředvídatelné) budoucnosti. Že mnohé erotické a partnerské vztahy zůstávají (někdy i svou povahou) bezdětné a že podobný úběžník svého vztahu ani nechápou jako něco určujícího, by pak bylo nanejvýš námitkou faktickou, dle mého skromného názoru poměrně slabou vůči esenciální možnosti, že erotický vztah v sobě nese sebe-překročení v dítěti jako svůj možný horizont (někdy jako své inherentní riziko), a zejména jako přesah všeho, co je jednotlivcům schopným udržet pod vlastní kontrolou.

Ocenil jsem, že autorka neopomněla rozebrat z dnešního pohledu problematické aspekty Lévinasovy koncepci erotického vztahu, zejména pak ty, které se týkají esencializace ženství. Dalo by se říci, že místo skutečné fenomenologie zde máme co do činění s projekcí Lévinasových vlastních postojů k sexualitě na ženství. Přesto bych si dovolil se tohoto autora, u něž se filosofie do značné míry protíná s tradicí talmudských interpretací, malinko zastat. Neumožňují nám některé pasáže, jako je např. ta o pohostinnosti spojené s ženskou dimenzí

domova, v nichž Lévinas sám poukazuje, že tato dimenze *nepředpokládá nutně přítomnost osoby ženského pohlaví*, docenit, že Lévinas je schopen odpoutat tradicí upevněný obraz ženství od jeho zdánlivě přirozeného referentu „osoby ženského pohlaví“? Nepředpokládá tato zmínka, byť letmá, že se takové role může ujmout osoba jakéhokoli pohlaví či sexuální orientace? Na takovou možnost dvojího čtení Lévinase alespoň poukazuje J. Derrida, když ve svém nekrologu dokonce zmiňuje možnost číst některé pasáže jeho díla jako manifest feminismu a na jejich základě také vykládat samo ženství za sám předetický zdroj etiky.

Žádná z uvedených námitek a otázek nezpochybňuje celkově zdařilou koncepci práce a promyšlenost jejích jednotlivých tezí i jejich návaznosti. Autorka v ní prokázala schopnost nejen věrně interpretovat vybrané autory, ale samostatně domýšlet implikace i podstatné limity jejich podání. Její práci bez sebemenších pochyb navrhuji k obhajobě s navrhovaným hodnocením „výborně“.

V Praze 31. 8. 2022

Ondřej Švec